

Культенко Олександр Володимирович,

кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри правознавства
Кіровоградського державного педагогічного
університету ім. Володимира Винниченка

УДК 341:340.61

ТРАНСПЛАНТАЦІЯ ОРГАНІВ ЛЮДИНИ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ СТАНУ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УКРАЇНІ ТА В ІНШИХ ДЕРЖАВАХ

In the abstract of his speech, the author tried to make a generalization of state regulation of transplantation of human organs in Ukraine. Based on the comparison of legislation from other states, he proposed to improve its nationally.

Keywords: transplantation, anatomical material, donor, recipient, international agreements, legislation, law.

У 1999 році Верховна рада України скасувала «презумпцію згоди», замінила її на «письмову згоду» [1], таким чином, одним розчерком пера практично повністю знищила в країні трансплантологію. В даний час в Україні виконуються лише поодинокі операції з пересадки органів, оскільки громадяни категорично відмовляються від дачі згоди на їх експлантацію, а витребувати такі органи з інших держав не має можливості.

З початку свого існування як розділ медицини трансплантологія вивчала проблематику гомотрансплантантів та анатомічних матеріалів. Зі збільшенням наукових здобутків в цій галузі постала необхідність врегулювання суспільних відносин у цій сфері, що дозволило визначити права і обов'язки осіб, забезпечити соціальний захист живого донора та встановити відповідальність за порушення законодавства про трансплантацію. Необхідність поліпшення правової бази трансплантології пов'язана передусім із особливим правовим становищем донора і реципієнта, специфікою відносин між ними, яка полягає у рівному праві на життя для кожного з них.

Суспільні відносини щодо здійснення медичної діяльності в цій сфері мають бути віднесені до права соціального забезпечення, оскільки право на медичну допомогу в нашій державі взаємодіє з нормами моралі, звичаїв, релігії.

Крім того, потрібно враховувати, що вказаний вище закон було прийнято з урахуванням рекомендацій ВОЗ ООН, тобто було враховано дію норм міжнародних організацій.

Публікації в засобах масової інформації свідчать про загострення проблеми незаконного вилучення і використання трансплантатів, про поширення випадків порушення встановленого законом порядку трансплантації органів та тканин людини.

Потребує розв'язання проблема дотримання одного з ключових принципів трансплантації, а саме – платності чи безоплатності та встановлення санкцій за порушення умов і порядку його здійснення. Усі основні міжнародні документи, які регламентують питання трансплантації органів і тканин, передбачають заборону комерціалізації пересадок. Так, у Декларації про трансплантацію органів людини (1987), що прийнята Всесвітньою медичною асамблеєю, проголошено: „Засуджується купівля і продаж людських органів для трансплантації”. У Положенні про торгівлю живими органами (1985) зазначено, що Всесвітня медична асоціація засуджує придбання і продаж людських органів для трансплантації. Конвенція про права людини і біомедицину (1996) містить положення про те, що тіло людини і його частини не повинні бути джерелом отримання фінансової вигоди [2].

Дані положення знайшли своє відображення і в законодавстві України.

Міжнародні договори, ратифіковані Україною, серед яких: Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року; Європейська конвенція про захист прав людини та основних свобод від 4 листопада 1950 року, доповнили вітчизняне законодавство статтями, що стосувалися захисту порушеного права на донорство та трансплантацію.

Аналізуючи положення правових норм, закріплених у ст. 143 КК України, можна встановити відсутність правового регулювання широкого спектру суспільних відносин (тобто невиключення певних соціальних норм, пов'язаних із забезпеченням права на здоров'я шляхом проведення трансплантації, до змісту об'єкта даного злочину). Як наслідок виникає ряд питань, пов'язаних зі статусом особи потерпілого у цьому злочині.

Крім зазначеного випадку, у національному праві не зовсім чітко визначено відповідальність за вилучення у померлої особи імплантованих при її житті штучних замінників органів або матеріалів замінників тканин, наприклад, кардіостимуляторів, замінників кісток або кісткової тканини. У такому випадку вилучені матеріали можуть бути використані з метою реімплантації в організм іншої особи. Потерпілими можуть виступати близькі родичі померлого. Врахування зазначених зауважень має сприяти підвищенню ефективності взаємодії соціальних норм з законодавством у цій сфері.

Отже, одне із важливих питань, що вимагає юридичної регламентації, є проблема правового статусу живих донорів при взятті у них гомотрансплантатів. Для його встановлення потрібно враховувати умови та порядок взяття гомотрансплантатів у живих донорів, тобто те, що взяття гомотрансплантата (за винятком анатомічних матеріалів, здатних до регенерації) у живого донора допускається у випадках, коли реципієнт і донор перебувають у шлюбі або є близькими родичами. Перелік таких осіб є вичерпним. Чим обмежено реалізацію права донора у свободі вибору реципієнта – можливість допомогти хворій людині, яка потребує орган і з якою донор не має родинних зв'язків.

Однією з особливостей українських сімей є те, що вони, не є багатодітними. А це значить, що потенційні можливості родинного донорства вкрай обмежені. Тому необхідно розвивати і розширювати можливості живого донорства, а саме перехресного донорства, обміну донорами між сім'ями, які знаходяться в листі очікування на трансплантацію [3].

Звернемося до досвіду європейських країн. Так, влада Великобританії маючи намір спростити законодавство, що регулює пересадження донорських тканин і органів, ухвалила закон, що вступив в силу з 1 вересня 2006 року, відповідно до якого на території Великобританії дозволено пересадження донорських органів, отриманих від людей, що не є родичами реципієнтів і не знайомі з ними. Відповідно до цього закону британці, які бажають віддати свій орган нужденному у трансплантації родичеві або знайомому, але не мають такої можливості через тканинну несумісність, зможуть "помінятися" донорськими органами з іншою парою рідних або близьких людей, що

зіштовхнулися з тією ж проблемою. Цей закон також передбачає випадки альтруїстичного донорства, коли донорський орган пересаджується потребуючому операції хворому від зовсім незнайомої людини. Найбільші наслідки його впровадження стосуються операцій по пересадженню нирок. Його введення дозволило проводити по 40-50 додаткових операцій по пересадженню нирок у рік.

Той факт, що трансплантацію почали застосувати практично, зумовив появу низки правових, медичних та морально-етичних проблем, значна кількість яких на сьогодні ще не вирішена, а застосування її обмежене через нестачу людських органів і тканин. Це стверджують дослідники Х. Де Діос Віал Корреа, Е. Згречча, Ф. Бах.

В Іспанії, після зафіксованої смерті органи можуть буди забрані в будь-кого, в Україні органи вилучати можуть тільки зі згоди родичів, до яких переходить відповідальність за померлого. Проводять пересадки органів і в інших країнах, що посідають кращі місця в статистиці, ніж Україна: Португалія, Бельгія, Італія, Австрія, Норвегія та Фінляндія. У Франції та Швеції, де теж роблять більше пересадок, діє так зване інформаційне регулювання: законодавство передбачає "презумпцію згоди"[4].

У Сінгапурі для тих, хто не заперечує проти вилучення органів після смерті, передбачено у випадку необхідності першочергове надання донорської нирки. Члени сім'ї донора органів отримують 50% знижки на лікування в державних лікарнях протягом 5 років після вилучення органів з тіла їх померлого родича [5].

Щодо досвіду, наприклад, Білорусь, чітко спланувала всі механізми по веденню реєстру хворих. Серед яких, якщо людина за життя не заявила про свою незгоду на взяття органів, після смерті у неї можна взяти будь-який орган для донорства.

З урахуванням того, що державі дешевше обходиться трансплантація, ніж лікування хворого, який перебуває на гемодіалізі. Для вирішення освітленої проблематики пропоную такі заходи: ввести в Україні презумпцію згоди (як це зробили Білорусь, Молдова та інші держави), запозичити досвід європейських країн розширив коло осіб – живих донорів при взятті гомотрансплантанта та

використовувати різноманітні способи стимулювання своїх громадян до участі в програмах трансплантації як посмертних донорів.

Література

1. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів... від 16.07.1999 № 1007-XIV [Електронний ресурс] – Режим доступу до вид.: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1007-14> (19.01.2014) – Назва з екрану.
2. Степанова Е.Н. Трансплантация органов человека: мировой опыт и Россия: Гражданско-правовой аспект. Диссертация на соис. к.ю.н. Спец. 12.00.03 – М.: 2004 – 228 с.
3. Трансплантологія в Україні: недоліки законодавства та рекомендації з його розвитку (Юридична газета) | Юридические консультации онлайн. [Електронний ресурс] – Режим доступу до вид.: <http://www.e-lawyer.com.ua> ... (19.01.2014) – Назва з екрану.
4. Перспективи ксенотрансплантації. Наукові аспекти та етичні розмірковування / Х. де Діос Віал Корреа (ред.), Е. Згречча, Ф. Бах та ін.; Пер. з англ. М.Д. Луцник, з італ. І.Є. Бойко. — Львів: Вид-во ЛОБФ “Медицина і право”, 2007. — 48 с.
5. Human Organ Transplant Act – MOH Singapore [Електронний ресурс] – Режим доступу до вид.: <http://www.moh.gov.sg> ... (19.01.2014) – Назва з екрану.